

## НЕОБЈАВЉЕНИ РУКОПИС НЕНАДА Ђ. ЈАНКОВИЋА О ВОЈИСЛАВУ ГРУЈИЋУ

ВОЈИСЛАВА ПРОТИЋ БЕНИШЕК, МИЛАН С. ДИМИТРИЈЕВИЋ

*Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд, Србија*  
E-mail: vprotic@aob.bg.ac.rs, mdimitrijevic@aob.bg.ac.rs

**Резиме:** Приказан је необјављени рукопис Ненада Јанковића „Живот Војислава Грујића“. На крају је дат фрагмент у коме се описује живот овог српског астронома, математичара, наставника, писца уџбеника (Рача Крагујевачка 4. III 1903 – Београд 31. XII 1944) до почетка Другог светског рата.

У рукописној заоставштини Ненада Јанковића, једног од председника Астрономског друштва „Руђер Бошковић“ и главног и одговорног уредника „Сатурна“ и „Васионе“, који је за време рата сачувао његову архиву, налази се и текст о његовом пријатељу Војиславу Грујићу (Рача Крагујевачка 4. III 1903 – Београд 31. XII 1944) доктору астрономије, математичару, наставнику, писцу уџбеника и веома активном члану Астрономског друштва, чији је потпредседник (1936-1941) и главни и одговорни уредник часописа „Сатурн“ (1935-1939). Напоменимо да је један од аутора овог рада (ВПБ) приказала манускрипт на једној од конференција „Развој астрономије код Срба“.

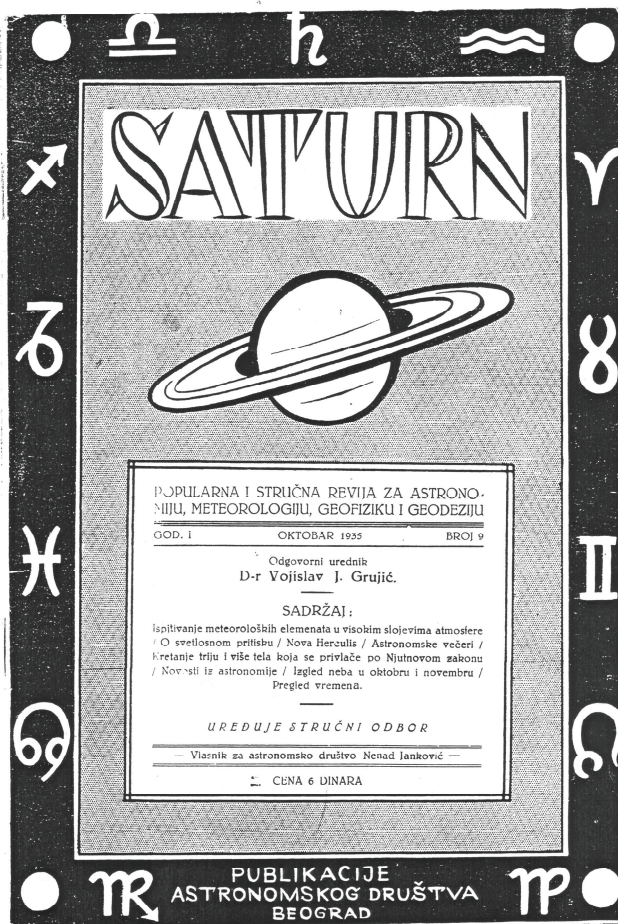
За разлику од већине радова Ненада Јанковића, овај који је пред нама је некомплетан, без библиографије Грујићевих радова, посвећен више његовом животу него стваралаштву и обојен дубоком личном нотом. Али то је једини приказ живота овог заслужног члана Астрономског друштва и драгоцен извор информација које омогућају и олакшавају даља и дубља проучавања.

Овде ћемо понудити читаоцима фрагмент који обрађује Грујићев живот до Другог светског рата, који обилује важним подацима о животу овог српског астронома, педагога и популаризатора науке.

У наставку рукописа обрађен је период после почетка рата, који је по обиму једнак ниже наведеном фрагменту али не садржи податке који би били упоредиви са историјском важношћу првог дела а оптерећују га емотивни изливи Јанковића који описује недаће и смрт свога пријатеља. Ту се говори о његовом повезивању са четничким покретом, због чега је 1942. морао да напусти Београд и пресели се у Јагодину где се запослио у Реалној

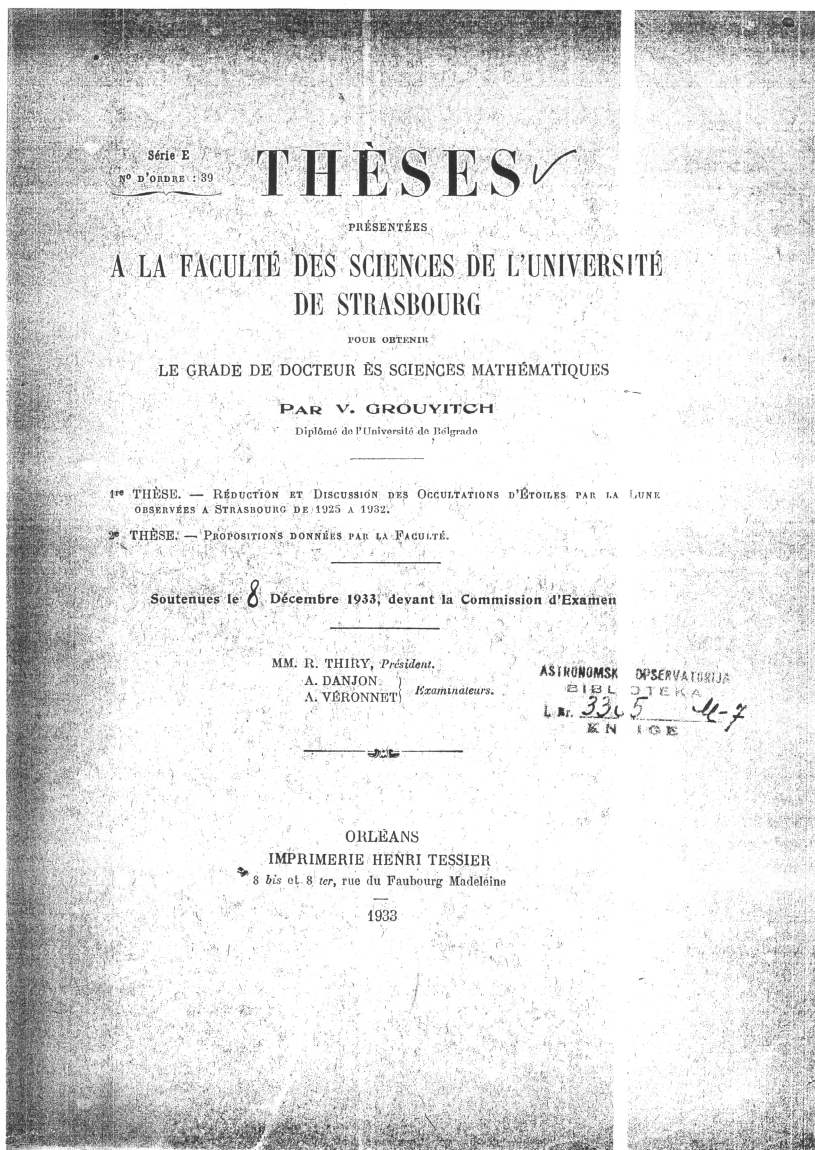
гимназији. Српска влада доноси 17.02.1943 одлуку да се отпусти из службе, пошто је отишао у шуму, где је примљен у Југословенску Војску у Отаџбини (ЈВО), као резервни официр (Јанковић сматра у чину капетана), а на дужност је распоређен у једно село код Обреновца. После ослобођења вратио се у Београд, где је илегално боравио али је ухваћен и ухапшен 01.11.1944. Када су 01.01.1945 његов пријатељ Стеван Рацков и синовица Олга дошли да му донесу пакет, „одговорено им је да га за њега неће примити. То је значило да је убијен, свакако претходног дана.“

Затим Јанковић описује покушаје Грујићевог таста, астронома из Марсеља, Бослера, да сазна шта је са његовим зетом и унуцима и шта је све предузимао да би Грујићеву децу, Марину и Јована, узео к себи у Марсељ 1946. године. „Обоје ће тамо остати да живе“, завршава Јанковић овај рукопис.



Слика 1. Први број „Сатурна“ који је уредио Војислав Грујић (бр. 9, октобар 1935).

Упркос недостатака, преопширног описивања за историју астрономије небитних догађаја и одсуства библиографије и прецизнијих података о Грујићевом стваралачком раду, ово је једини свеобухватан извор информација о овом нашем астроному, које овим текстом желимо да учинимо приступачним.



Слика 2. Докторска теза Војислава Грујића.

## НЕНАД Ђ. ЈАНКОВИЋ

### Живот Војислава Грујића (Фрагмент рукописа)

О детињству Војислава Грујића, доцније доктора астрономије, потпредседника Астрономског друштва и уредника „Сатурна“, постоји веома мало расположивих података. Родитељи му живљаху претежно у Јагодини, где су и кућу имали, и то отац Јеремија Грујић, шумар (? – 1939), и мајка Фемија-Фемка. Имали су кћер Владанку (1898-1978?) и три сина. Најстарији Светолик (1895?- 1913?), као академац, учествовао је у рату са Турцима и умро од задобијене ране. Други, Драгомир (1896-1963), завршио је четврти разред гимназије са малом матуром у Јагодини (Јагодинска гимназија, ИЗВЕШТАЈ за 1910-1911, Јагодина, 1911, 53, 56), па прешао у Учитељску школу, у којој је завршио прва два разреда (Српска краљевска учитељска школа у Јагодини, ИЗВЕШТАЈ за 1911-1912, 69; за 1912-1913, 72). Одлази као добровољац у Први светски рат, па после матуре у Француској постаје инжењер агрономије. Са супругом Милицом имао је кћери Олгу и Веру.

Трећи син рођен је у Рачи Крагујевачкој 4. 3. 1903 и на крштењу добио име Војин. Ово се види из извода венчаних у Марсеју, којом приликом је морао показати оригиналну крштеницу. Међутим – како сам причаше – у школу је уписан, ваљда грешком, као Војислав, које име остаде му и даље кроз живот.

Основну школу и прве разреде гимназије изгледа да је учио у Јагодини, али пети разред гимназије завршава у Врању 1912 (ИЗВЕШТАЈ О ВРАЊСКОЈ ГИМНАЗИЈИ у школској 1911-1912, Врање 1912, 43). После прелази у Крагујевац и ту матурира (СПОМЕНИЦА Гимназије у Крагујевцу 1833-1983, Крагујевац 1989, 915; „Извод из службеничког листа“ у Министарству просвете – архив Југославије, 542-132-40). После матуре студирао је математику у Београду и ту дипломирао. Војску је одслужио од септембра 1925 до маја 1926 у Суботици, у трећем коњичком пуку „Краљице Марије Румунске“, а у Нишу положио испит за резервног коњичког потпоручника (СЛУЖБЕНИ ВОЈНИ ЛИСТ, бр. 44 од 23. 10. 1926, 1863-1864). Следеће године, 1927, морао је бити на двомесечној војној вежби, као ђак наредник. У два маха боравио је краће време у Паризу, 1925. и 1927, оба пута лети, са својим другом Стеваном Рацковом.

Са дипломом математичара, Грујић је постављен за суплента Мушке учитељске школе, али је додељен на рад Четвртој мушкој гимназији у Београду на дан 24. 10. 1927. Но већ 7. 3. 1928. постављен је за приправника Универзитета у Београду и 5. 8. 1930. потврђен за асистента-приправника Философског факултета. Из „Публикација Ректората“ види се да је Грујић уствари био асистент Астрономске опсерваторије, тада у Војводе Миленка 54, и то у току школских година 1927/28 до 1931/32. Желећи да се и даље усавршава у струци, а добивши стипендију француске владе, Грујић подноси

оставку. Она му је уважена 16. 12. 1931, дакле пре краја школске године, као што пише у „Изводу из службеничког листа“. Биће да је Грујић добио годишње одсуство без плате од управника Астрономске опсерваторије Војислава Мишковића.

Стипендију Грујић користи у Стразбуру, где је провео две године на тамошњој Астрономској опсерваторији и Универзитету, припремајући докторат. На Опсерваторији постојаше обиман посматрачки материјал, и то посматрања окултација од 1925. до 1931, па је на његовој редукцији радио сво време. Редукцију је обавио, али није успео да припреми дискусију и закључак. Стога се, пошто му је одсуство са Астрономске опсерваторије истекло, враћа у Београд и подноси молбу да му се одсуство продужи за још годину дана, а за толико му је продужена и француска стипендија. Као још увек асистент Астрономске опсерваторије, поднео је Војиславу Мишковићу молбу 14. 9. 1931, додавши на крају: уколико се молби не може удовољити, подноси оставку, јер то види као једини излаз „да своје студије заврши и доцније корисније послужи својој струци“ (Архив Југославије, 69-198/1931). Грујић причаше да је прво усмено замолио Мишковића за продужење одсуства, а пошто га је он одбио, поднео је ову писмену молбу.

Спровodeћи молбу декану, Мишковић изјављује да је Грујић, не сачекавши одлуку Савета Филозофског факултета, 24. 9. 1931. Отпутовао у Француску и тиме „довољно јасно показао да му не чини част да даље остане на служби Опсерваторије“. Зато Мишковић моли да се оставка уважи. Отуда Министар просвете Божидар Максимовић 21. 12. 1931. Доноси одлуку да се Грујићу уважава оставка на државну службу (Архив Југославије, 69-198/31). Мишковићу, како изгледа, не одговараше да под својом управом има стручњака исте квалификације као што је његова, па је оставку морао радо дочекати. Отресао се Грујића као што се раније отресао Драгослава Митриновића, Станимира Фемпла, па потом Франа Доминка и других.

Грујић се, дакле, септембра 1931. Враћа у Стразбур и завршава послове око доктората. Постигао је степен доктора математичких наука одбранивши, 8. 12. 1933, две тезе:

„Réduction et Discussion des Occultations d’Etoiles par la Lune, observées à Strasbourg de 1925 à 1932“ је прва теза, коју је одбранио пред комисијом у којој су били R. Thiry као председник, и A. Danjon и A. Veronnet као чланови.

„Etude de la Résistance du Milieu. Application à la formation des Orbites planétaires“ је друга теза коју је одобрио декан E. Rothé. Обе тезе штампане су уједно у Орлеану 1933.

Поремећени односи са Мишковићем онемогућише Грујићу повратак на Астрономску опсерваторију, како би преузео послове за које се беше нарочито определио. Зато се запослио као суплент Пете мушке гимназије у Београду, која се тада налазила у Милоша Великог улици 33. Постављен решењем Министарства просвете од 20. 8. 1934 (Сн. Бр. 26759), предавао је математику и физику. Приликом пријема у ову службу израчунато је да има 4 године,

11 месеци и 25 дана признате службе – у Четвртој мушкој гимназији и на Астрономској опсерваторији (Пета мушка гимназија, ИЗВЕШТАЈ за 1934-35 годину, Београд 1935). Од следеће године предаваће и земљопис, а биће и инструктор подмлатка Аеро-клуба (ИЗВЕШТАЈ за 1935-1936). Затим је, под 1. 12. 1936 (Сн. Бр. 47435), премештен у Петровград, али остаје у Петој мушкој гимназији на раду. У њој ће добити VIII групу 16. 9. 1937 (ИЗВЕШТАЈИ Пете мушке гимназије за 1934-35 до 1939-40), а указом Намесништва од 15. 11. 1940. унапређен је у VII положајну групу (ШБр. 27706). Ту остаје и неко време по окупацији Србије. Иако по природи добричина, као професор био је строг и од ученика тражио солидно знање.

Када је Академско астрономско друштво покренуло часопис „Сатурн“, Грујић је од почетка, 1935, члан Уређивачког одбора, а од броја 9 исте године и одговорни уредник. Ову дужност обављаће до краја 1939. Поред тога, Грујић је веома активни члан Астрономског друштва, а и његов потпредседник, почев од 16. 1. 1936, па до престанка рада Друштва 1941. због рата. У везу са Грујићем чланове Академског астрономског друштва довео је Ђорђе Николић (1908-1971), који га познаваше из времена када је Грујић био у Четвртој мушкој гимназији – Николић је био њен ученик и у њој матурирао јуна 1928 (о Грујићевом раду у Астрономском друштву в. Ненад Јанковић, ЗАПИСИ И СЕЋАЊА НА АСТРОНОМСКО ДРУШТВО, Београд, 1984, Публикације Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, бр. 3). Грујић је присуствовао раду неких комисија на Конгресу Међународне астрономске уније, одржаном у Паризу 9-17. Јула 1935. Ту је упознао познатог француског астронома Жана Бослера (Jean Bosler) са којим је била и његова кћи Мари-Жана-Матилда (Marie-Jeanne-Mathilde), рођена у Медону 4. 3. 1909. Ускоро је уследило њихово венчање, у Марсеју, 22. 2. 1936, пред заступником председника марсејске општине. Кумови су били Georges de la Vallée, из Париза, и Драгомир Грујић (извод из регистра венчаних, издан у Марсеју 27. 5. 1986). Настанили су се у Београду, у кући браће Грујића, Небојшина 41а, у коју се уселише новембра 1936. Имали су кћер Марину, рођену 10. 12. 1936, и сина Јована, рођеног 3. 1. 1939. Ненета Грујић – тако су је у породици звали – била је нежна и образована жена. Лепо је свирала на виолини, али закупаљена децом не могаше јој посветити већу пажњу. Бослер је долазио у посету кћери и зету априла 1938. и априла 1940, а једном ју је посетила мајка, фебруара 1939, па и сестра близнакиња Мадлена са својим мужем Nègré-ом. Нажалост, породична срећа беше краткотрајна, јер је Ненета изненада умрла 29. 5. 1940 (САТУРН, 1939, 128).

### UNPUBLISHED MANUSCRIPT OF NENAD Dj. JANKOVIĆ ON VOJISLAV GRUJIĆ

An unpublished manuscript by Nenad Janković: "The Life of Vojislav Grujić" is presented. At the end, a fragment which describes the life of the Serbian astronomer, mathematician, teacher, textbook author (Rača Kragujevačka, 4<sup>th</sup> March 1903 – Belgrade, 31<sup>st</sup> December 1944), until the beginning of World War II.